

проф. д-р Магдалена Легкоступ,
Православен богословски факултет
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Велико Търново,
тел. 0888794328, ел. поща: m_legkostup@abv.bg

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на **Лауренциу-Йоан Ягару**

на тема

„Развитие на религиозното образование в Румъния от комунистическия период до днес“

за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по научната специалност „Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ (Религиозна педагогика) от научно жури на СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Решение от първото заседание на научното жури (Протокол № 1/20.04.2023 г.), в което бях определена за рецензент по предложената дисертация.

1. Данни за докторанта

Докторантът Лауренциу-Йоан Ягару притежава солидно богословско образование, придобито в Православната духовна семинария „Св. Григорий Богослов“, гр. Крайова (2008–2012), последвано от придобиване на ОКС „Бакалавър“ в Православния богословски факултет на Университета в Крайова (2012–2016), и на ОКС „Магистър“ в две образователни програми: „Културно богословие“ (2016–2018, Крайова) и „Вяра и живот“ в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (2016–2018). Същевременно кандидатът притежава и ОКС „Бакалавър“ по специалност „Управление на общественото хранене и агротуризъм“ (2012–2016, Букурещ).

Още от времето на следването си Лауренциу-Йоан Ягару работи като съветник наследство в Митрополия Олтения (септември 2012–май 2015), а след дипломирането – като административен съветник (януари 2019 – март 2022) и ръководител сегмент подобрене на земята (септември 2016–януари 2019) в Национална администрация за благоустройство на земите. От юни 2022 до сега работи като IT специалист и дизайнер към Huawei Enterprise, Румъния.

2. Данни за процедурата

Лауренциу-Йоан Ягару е зачислен за редовен докторант през декември 2019 г. със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД 20-2168/10.12.2019 г. в

професионално направление 2.4. Религия и теология (Религиозно образование). В периода на докторантурата, той е изпълнил в пълен обем учебния си план. Успешно е положил предвидените изпити. Успял е да подготви и осъществи нужния брой научни публикации. Дисертантът участва с доклади в научни конференции, между които две международни, организирани от Богословския факултет на Софийския университет.

След изпълнението на индивидуалния план и изтичане на срока на докторантурата дисертантът е отчислен с право на защита със заповед на Ректора на СУ (РД 20-6/05.01.2023 г.) през януари 2023 г. Предварителното обсъждане на труда в катедра „Практическо богословие“ е проведено на 08.03.2023 г. (Протокол № 7/08.03.2023 г.). Направени са препоръки, с които докторантът се е съобразил при представянето на окончателния вариант на дисертационния труд. Готовността на дисертационния текст за защита е подкрепена с единодушие от членовете на катедрата. Това решение е потвърдено от Факултетния съвет на Богословския факултет на 23.03.2023 г. (Протокол № 09). Със заповед на Ректора на СУ № РД 38-152/03.04.2023 г. е определен съставът на научното жури и срокът за защитата – до 28. 07. 2023 г.

На първото си заседание (Протокол № 1/20.04.2023 г.) журито потвърждава, че процедурата е организирана в пълно съгласие с изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. За Председател е избран доц. д-р Иво Янев. За рецензенти са определени проф. д-р Магдалена Легкоступ и доц. д-р Иво Янев, а изготвянето на писмени становища се възлага на проф. д-р Диян Николчев, проф. д-р Людмил Малев и доц. д-р Теодор Стойчев. Научното жури определя срок за предаване на рецензии и становища до 29.05.2023 г. и дата за публична защита на дисертационния труд – 12.06.2023 г.

Изтъкнатото до тук ми дава основание да приема, че всички срокове и правила по процедурата са спазени и няма допуснати нарушения. Лауренциу-Йоан Ягару отговаря на изискванията и покрива критериите на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане.

3. Данни за дисертацията

Представената за рецензиране дисертация на тема *„Развитие на религиозното образование в Румъния от комунистическия период до днес“* съдържа общо 262 стандартни печатни страници на румънски език. Приложен е разширен автореферат на български език в обем от 102 страници. Научното изследване се състои от следните обособени части: предговор, увод, три глави, заключение и библиография. Научно-критичният апарат съдържа 418 бележки под линия, разделени на 30 извори

(документални източници), 38 монографии/книги, 11 учебници и учебни помагала, 29 статии. Използваната литература е релевантна на темата на дисертационното изследване. Приемам предложението за план на дисертационното съчинение. Работата е написана на ясен академичен език. В края на текста на автореферата към дисертацията са приложени публикациите на дисертанта във връзка с темата и научните му приноси.

Темата за развитието на религиозното образование в Румъния представлява интерес, тъй като училищното обучение по религия в тази страна има изключително добри резултати и може да бъде полезен пример за образователната мисия на Църквата в сътрудничество с държавата и в нашия педагогически контекст. Нейната актуалност се обуславя както от общия интердисциплинарен характер на текста (богословие, история, политика, педагогика), в който докторантът разглежда религиозното образование в Румъния по време на комунистическия режим и съвременното му състояние днес, така и от липсата на изследвания по тази проблематика, които да разглеждат съвременната ситуация на румънското религиозно образование от перспективата на богословската парадигма едновременно исторически и религиозно-педагогически. Същевременно в изследването са проучени нагласите и очакванията на младежите в ученическа възраст, което дава възможност за очертаване на бъдещите насоки и перспективи пред религиозното образование в румънската образователна система.

В **Предговора** (с. 3) авторът заявява своите мотиви за избора на темата на дисертационното съчинение и неговите адресанти.

Уводът (с. 4-14) предлага обща характеристика на дисертационното изследване, като се обосновава и защитава актуалността на темата. Дисертантът прави преглед на състоянието на изследванията и дава подробна информация за румънското богословие и теоретичните и методически аспекти на развитие на религиозното образование в Румъния. Тук Лауренциу-Йоан Ягару заявява своята приносна научна методология в своето изследване и представя неговите обект, предмет, цели, задачи, структура. Поставената цел на настоящия труд е: „да представи ситуацията на религиозното образование в Румъния от установяването на комунистическия режим в страната до днес, в контекста на взаимоотношенията между признатите от държавата вероизповедания“ (Автореферат, с. 8). Задачите, които си поставя трудът, са няколко: „1) да се изследват и анализират практиките на религиозното образование в Румъния по време на комунистическия режим; 2) да се изследва състоянието на религиозното образование в Румъния след 1989 г. в контекста на съществуващия религиозен плурализъм в страната и 3) да се направи проучване на нагласите на младите хора в страната относно мястото на религията в техния

живот и нейното място в рамките на училищната система в страната.“

На основата на посочената проблематика дисертантът формулира две хипотези на изследването: 1) Всеки опит за подмяна на румънската национална идентичност през различни исторически периоди, води и до промяна на съдържанието или до забрана на религиозното образование и 2) Конфесионалното религиозно обучение не противоречи на светския характер на образованието и на съвременния междурелигиозен, интеркултурен и икуменически диалог в европейски контекст.

В първата глава, озаглавена „ОБРАЗОВАНИЕ И РЕЛИГИОЗНОСТ В РУМЪНИЯ ПО ВРЕМЕ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ РЕЖИМ“ (с. 15-78) предварително се представя културно-историческия, политическия и религиозния контекст на осъществяване на религиозно образование в Румъния преди установяването на комунистическия режим. На базата на тази ретроспекция се изяснява подробно ситуацията, създадена от комунистическия преврат, като се документират и изясняват забраните и гоненията по време на този период. Накрая се разглежда настоящия контекст, така наречения „преходен период“, в който се появяват нови условия за живота на църквите и преподаването на предмета Религия. Глава I е обособена в четири точки. В първата се разглежда религиозния контекст на Румъния през XX век, а следващите три проследяват трудният път на монашеството, свещенството и преподавателите по теология през годините на комунизма в Румъния. Представената в автореферата информация по съдържанието на първа глава завършва с изводи и обобщения.

Втората глава, озаглавена „РЕЛИГИОЗНО ОБРАЗОВАНИЕ В ДЪРЖАВНИТЕ УЧИЛИЩА В РУМЪНИЯ СЛЕД 1989 Г. РЕЛИГИОЗЕН ПЛУРАЛИЗЪМ“ (с. 79-162) отделя специално внимание на ситуацията в Румъния след падането на комунистическия режим през 1989 г. – началото на религиозното образование и неговото разпространение. Тя започва с част, посветена на началото на религиозното образование в държавните училища в Румъния след 1989 година. В следващите три части на тази глава се прави преглед на осъществяването в разглеждания период от по-значимите религиозни общности религиозно образование в страната – православно, католическо и неопротестантско. Анализират се основните учебни пособия на отделните вероизповедания, с които се осигурява обучението по религия в румънското училище. Втората глава също завършва със заключение, в което се излагат накратко изводите от направения анализ на съответните учебници и учебни помагала.

Третата глава, озаглавена „НАГЛАСИ НА МЛАДИТЕ ХОРА КЪМ РЕЛИГИОЗНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РУМЪНИЯ ДНЕС – ПРОУЧВАНЕ“ (с. 163-245)

представя проучване, основано на нагласите на днешните млади хора към религиозното образование в Румъния. Тя съдържа седем точки, като първата от тях представя същността и съдържанието на ключовите понятия *религия* и *религиозност*. В следващите четири се разглежда отношението към собствената религия/изповедание и поведенческите индикатори за религиозно благополучие, акцентира се върху религията като ръководство за поведение и насока при вземането на решения и се формулират видовете нагласи към нея. Корелацията семейно – религиозно образование е представена в шеста точка на базата проучване мнения на родителите. В последната точка се прави представяне на действията на Църквата в областта на религиозното и нравственото възпитание. И тази глава завършва със заключение, в което се правят изводи от разгледаните въпроси.

Изследването завършва с общо **Заключение** (с. 246-251), в което се правят основните изводи от изследваната проблематика, обобщават се постигнатите резултати и се дава отговор на поставените цел и задачи. Чрез дескриптивно представените резултати се доказват формулираните в увода хипотези на научното изследване.

Библиографията (с. 252-261) включва общо 108 заглавия (38 монографии, 29 статии, 30 документални източници и 11 учебници и учебни помагала). Посочената използвана литература е съобразена с темата и способства за нейното разработване.

Представеният от Лауренциу-Йоан Ягару **разширен автореферат** (101 с.) отговаря на изискванията и дава възможност за ясно и точно запознаване в синтезиран вид с текста на дисертационния труд.

В представената за защита дисертация не е констатирано плагиатство.

По темата на дисертацията дисертантът представя и **три** научни публикации.

По настоящата процедура нямам съвместни публикации с колегата и по никакъв начин не попадам в хипотезите на закона и другите нормативни актове, касаещи конфликт на интереси.

4. Достойнства и приноси на дисертационния труд

Текстът на дисертационното съчинение е ясно и точно формулирано. Структурата му е логически аргументирана и като цяло следва академичната методология на научните изследвания, приета в богословските факултети на Р България.

Едно от основните достойнства на дисертационния труд е компетентният подробен анализ на историята и законодателната нормативна рамка, регламентираща религиозното образование в Румъния. Приносен характер имат предоставените нови данни по отношение на промените и перспективите в тази обществена сфера по време на

комунистическия режим и след това до наши дни. Потапянето в историческия контекст, срещата с ключови личности, запознаването с архивни документи допринасят за разкриването на взаимовръзките между разглежданите процеси и явления, които предпоставят религиозния плурализъм и забележителните постижения на религиозното образование в Румъния в наши дни. Използваните източници са обективни и изясняват важни детайли в общата картина на развитието на религиозното образование в страната. Специален интерес представляват предоставените данни и статистики за образователната практика на различните религиозни общности в Румъния.

Като особено пригодно и приложимо посочвам проучването, описано в трета глава, което отразява нагласите на младите хора в Румъния към религиозното образование. Анализираните и обработени в таблици емпирични данни потвърждават изследователските хипотези и правят работата научно издържана и обективна. Приложимостта на това проучване би била изключително полезна за разработването на стратегия за развитието на съвременното религиозно образование не само в румънски контекст.

Приемам три от формулираните от докторанта 4 основни приноса, в които се изтъква, че: 1) дисертационното съчинение е първото проучване, което разглежда континуитета на религиозното образование в рамките на последните два последователни исторически периода в перспективата на богословската парадигма; 2) за пръв път са обнародвани някои архивни единици, свързани с румънската история и образование през комунистическия период и 3) е направено емпирично изследване, от което са изведени теоретични заключения за ролята на вярата и богослужението като съзнателни ценности при религиозното формиране на учениците. Не откривам извършен „подробен *сравнителен* анализ на учебното съдържание, отразено в учебниците на трите основни вида конфесионално образование – православно, католическо и неопротестантско“.

5. Препоръки

В дисертацията липсват изводи и обобщения след всяка глава. Те са специално изведени само в разширения автореферат. За съжаление трябва да отбележа, че изводите и обобщенията в края на първата глава на научното изследване съдържат констатации само по отношение на първата половина на XX век. Игнорирането тук на подробно изложените в текста процеси и състояние на религиозното образование по време на комунистическия режим предизвикват недоумение. Изводите след втора глава също носят фрагментарен характер и се нуждаят от по-детайлно обобщение на разработеното

дисертационно съдържание по всички точки.

По отношение на проведеното и описано в трета глава проучване прави впечатление липсата на важни данни, които подкрепят представителността на научното изследване, а именно: 1) Не се описва целта и мотивите за избор на изследваната ученическа аудитория, която в проучването е стеснена в рамките на гимназиален етап (същото се отнася и за анализирания във втора глава учебници); 2) Коректността на проведеното проучване изисква посочване на ключови данни като време на провеждане, брой изследвани лица, възраст, пол, вероизповедание, местоживееене и пр.

При подготвянето за издаване на настоящето съчинение бих препоръчала на колежата да прецизира тези моменти в своята работа.

6. Заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията и внася свой принос в съвременната религиозна педагогика. Това ми дава основание убедено да подкрепя дисертацията и да гласувам положително за присъждането на Лауренциу-Йоан Ягару на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.4. Религия и теология, научна специалност Религиозна педагогика.

25.04.2023 г.,
Свети апостол и евангелист Марк
гр. Велико Търново

проф. д-р Магдалена Легкоступ